

Türk El Sanatları

KILİM

Kilimciliğin ülkemizde en yaygın olduğu yerler Manisa ve Isparta'dır. Isparta'da en yaygın olduğu yerler Yörük köyleridir. Bununla birlikte Türkmen köylerinde de kilim dokumalarına rastlanır. Kilim

dokunan bu yörelerde heybe, çanta ve çuvallar da dokunduğu görülür. Ancak modern kullanım örtülerin yaygınlaşması ve kilim dokuyacak gençlerin bu işe rağbet ve emek çekmemesi gibi sebeplerden kilim dokuması giderek azalmaktadır. Kilim dokunan yörelerde, dokumayı daha çok otuz yaşın üzerindeki kadınlar yapmaktadır.

Dokunacak kilimin ipi yün ise aynı yukarıda halı ipinin elde edilmesindeki işlemler yapılır. Kıldan dokunan kilimlerin ipi ilkbaharda kırılan keçilerin kilinin "tarak" denilen 25x60 cm. civarında bir tahtanın ucuna geçirilen, ucu sivri ince saç demirlerinde taraklanır, ayrışması yapılır. Yıkandıktan sonra yapılan bu işlemin arkasından keçi kılı kirmende eğrilip bükülmesi için kolda "burma" haline getirilir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamak ya da çeyiz olarak değişik boyutta ve değişik kullanım amaçlı düz dokumalar üretilir.

Kilimler üzerindeki semboller yüzyıllar boyunca süregelen bir kültürün gelenekselleşmiş sembolleridir.

akrep

tarak

göz

bereket

yıldız

dragon

tılsım

dulavratotu

<https://www.youtube.com/watch?v=062VsMElyVw>

HAT SANATI

Hat sanatı; çoğunlukla dekoratif amaçla kullanılan, hüsnühat ve kaligrafi yazı sistemleriyle ve yazı öğeleri kullanılarak geliştirilmiş görsel bir sanat ürünüdür. Kalem hattat sanatında temek araçtır. Hat sanatında temel olarak daha çok kâmiş kullanılırdı. Kullanılan mürekkep ise özel olarak hazırlanırdı. Yağlı isin çeşitli katkı maddeleriyle birleştirilmesi ve karıştırılması ile elde edilen bu mürekkep sayesinde akıcı bir şekilde yazı yazılabiliyordu. Yanlış yazma durumunda ise bu mürekkep kolayca silinebilirdi. Bununla birlikte hat sanatında kullanılan kağıtlarda özel yapımdır.

“Güzel yazı yazan sanatçı” anlamına gelen ve hat sanatı ile uğraşan kişiye hattat adı verilmektedir. Hattatlar uzun yıllar boyunca usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişmiş kişilerdir. Hat sanatını öğrenmek isteyen bir kişi bir hattat ustasına gidip ondan ders alırdı.

<https://www.youtube.com/watch?v=sX1xyDYCkE>

TEZHİP

Eski bir süsleme sanatıdır. Sözcük Arapça'da “altınlama, yaldızlama” anlamına gelir. Ama tezhip yalnız altınla değil boya ile de yapılır. Daha çok yazma kitapların sayfalarını, hat levhalarının kenarlarını süslemede kullanılmıştır.

Tezhip doğuda olduğu kadar batıda da uygulama alanı bulmuş bir sanattır. Özellikle ortaçağda Hıristiyanlık'ın kutsal metinlerini, dua kitaplarını süslemede yoğun biçimde kullanılmıştır. Ama zaman içerisinde kitaplarda da resim öne çıkmış, tezhip yalnızca başlıklardaki büyük harfleri süslemekle sınırlı kalmıştır.

Türkler'de tezhibin geçmişi Uygurlar'a kadar uzanır. Mani dininin Uygurlar arasında yayıldığı 9. yüzyılda tezhip sanatı da görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde İslam ülkelerinde de tezhip yaygın bir sanattı. Anadolu'ya Selçuklular'ın getirdiği tezhip en gelişkin dönemini Osmanlılar zamanında yaşamıştır. 15. yüzyılda Mısır'da Memluk sanatçıları ayrı bir üslup geliştirmişler, aynı dönemde İran'da ve ardından Timurlular'ın egemen olduğu Herat, Hive, Buhara, Semerkant gibi merkezlerde tezhip sanatı büyük gelişme göstermiştir. Herat'ta geliştirilen üslup daha sonra da İran tezhip sanatını büyük ölçüde etkilemiştir. Osmanlı sanatçıları da 15.-16. yüzyıllarda İran'la artan ilişkiler sonucunda Herat Okulu'nun birçok özelliğini yapıtlarında kullanmış, yeni bireşimler yaratmışlardır. 18. yüzyılda Osmanlı tezhip sanatı gerilemeye yüz tutmuş, klasik motiflerin yerini kaba süslemeler almaya başlamıştır. 19. yüzyılda ise sanatın hemen her alanını saran batı etkisi tezhibe de yansımış, örneğin Klasik dönemde tek olarak kullanılan çiçek motifleri vazolar, saksılar içinde buketler halinde görülür olmuştur.

Tezhipte temel malzeme altın ya da boyadır. Altın, dövülerek ince bir tabaka haline getirilmiş varak olarak kullanılır. Altın varak su içinde ezilip jelatinle karıştırılarak belli bir kıvama getirilir. Boya ise genellikle toprak boyalardan seçilirdi. Sonraları sentetik boyalar da kullanılmıştır. Tezhip sanatçısı (müzehhip) bir kağıdın üstüne çizdiği motifi önce sert bir şimşir ya da çinko altlığın üstüne koyarak çizgileri noktalar halinde iğneyle deler. Sonra bu delikli kağıdı uygulanacağı zeminin üstüne koyarak delikleri yapışkan bir siyah tozla doldurur. Delikli kağıt kaldırıldığında motifin uygulanacak zemine çıktığı görülür. Bu motif iyice belirginleştirilip altınla ya da boyayla doldurularak tezhip meydana getirilir.

https://www.youtube.com/watch?v=Js_NSwPieFY

MİNYATÜR

El yazması kitapları süslemek için sulu boya ile yapılan ve metindeki olayları yansıtan figüratif resimlere verilen isimdir. İtalyanca “minature” kelimesinden alınmadır. Türkçe’de küçük nakış anlamına hurda nakış denilmiştir.

Osmanlılarda Fatih zamanından itibaren kitaplara minyatür yapılmaya başlanmıştır. Bunda Padişah’ın sanat ve resme olan ilgisi etkili olmuştur.

Minyatürde figürler birbirini kapatmayacak şekilde üst üste dizilir; geride kalan figürler kâğıdın üst tarafında gösterilir; perspektif yoktur; insan figürleri önemlerine uygun irilikte yapılır; manzaradan uzaklığı renk ve boy oranı ile belirtilmez; en ince ayrıntı dahi minyatürde gösterilir; renkler ışık gölgesiz ve düz olarak sürülür. Toprak boya kullanılır. Boya sabit olsun diye 18. yüzyıla kadar yumurta sarısı katılmış fakat kurduktan sonra boya yeniden kullanılmadığı için yumurta sarısı yerine (içine bir

damla saf pekmez veya iki damla üzüm suyu karıştırılarak) tutkal kullanılmıştır. Minyatürlerdeki akarsular ise gümüş suyu ile yapılmıştır.

Kitap resimleri, Hint kağıdı, aharlı kağıt veya parşömene yapılır. Boyalar üç aylık beyaz kedinin ense tüyünden yapılmış fırça ile sürülür, bir tek tüy veya samur kılı ile ince hatlar çizilir. Konu, önce ince fırça ve uhra denilen kiremit rengi boya ile desen hâlinde bir kâğıda çizilir. Altın, boya sürülmeden önce kullanılmalıdır. Boyadan sonra Çin mürekkebi ile ince ayrıntılar tamamlanır.

<https://www.youtube.com/watch?v=uOt3ZbMOMFk>

EBRU

Ebru Sanatı Kâğıt süsleme sanatlarının en önemlilerinden biri... Bütün Osmanlı sanatlarında olduğu gibi usta-çırak usulü ile öğrenilen ve sanatçının iradesi dışında birçok değişkenden etkilenen bir sanattır. Ebru; renklerin suyla dansının yarattığı bir ahenktir aslında.

Bazı kaynaklar ebrunun, yüz suyu anlamına gelen ab-ı ru sözcüğünden, bazı kaynaklar ise Orta Asya dillerinden Çağatayca'da hareli görünüm, damarlı kumaş ya da kağıt anlamına gelen "ebre"den geldiğini söylese de en yaygın kanı, kelimenin kökeninin Farsça; bulutumsu, bulut gibi anlamına gelen ebri den gelmekte olduğudur. Her ne şekilde

isimlendirilse isimlendirilsin insanlara da isim olan ebru, gizemli bir ahenk taşıyor.

Zorlu ve emek isteyen bir sanat olan ebru, geri dönüşü olmayan, tekrarı olmayan, çok değişkenli bir sanattır.

Ebru sanatının ne zaman ve hangi ülkede ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte bu sanatın doğu ülkelerine özgü bir süsleme sanatı olduğu kesindir. Bazı İran kaynaklarında ilk kez Hindistan'da ortaya çıktığı yazılıdır. Hindistan'dan İran'a, oradan da Osmanlılar'a geçmiştir. Gene bazı kaynaklara göre de ebru Türkistan'daki Buhara kentinde doğmuş ve İran yoluyla Osmanlılar'a geçmiştir. Batıda ebru "Türk Kâğıdı" diye adlandırılır.

<https://www.youtube.com/watch?v=HghAdIXdUz4>

ÇİNİ

Çini, toprağın pişirildikten sonra şekil verilip kap-kacak, tabak, vazo, sürahi vb. eşyalar üretilmesine dayalı bir el sanatıdır. Aynı zamanda fayans, porselen tabak, seramik gibi eşyaların süslenmesinde kullanılan bir yüzü sırlı, renkli dekor ve motiflerle işlenmiş kaplama malzemesine, bu malzemeyle işlenmiş eşyalara çini, bu süsleme işine de çinicilik denir.

Türk Çini Sanatının tarihi ilk müslüman Türk devletlerinden Karahanlılara kadar dayanmaktadır. Bu da çini sanatının bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları çiniyi mimari süslemelerde sıkça kullanmış Anadolu Selçuklu

Devletinin dağılmasından sonra, çini sanatında Osmanlı Devletinin kuruluşuyla yeni bir dönem başlamıştır.

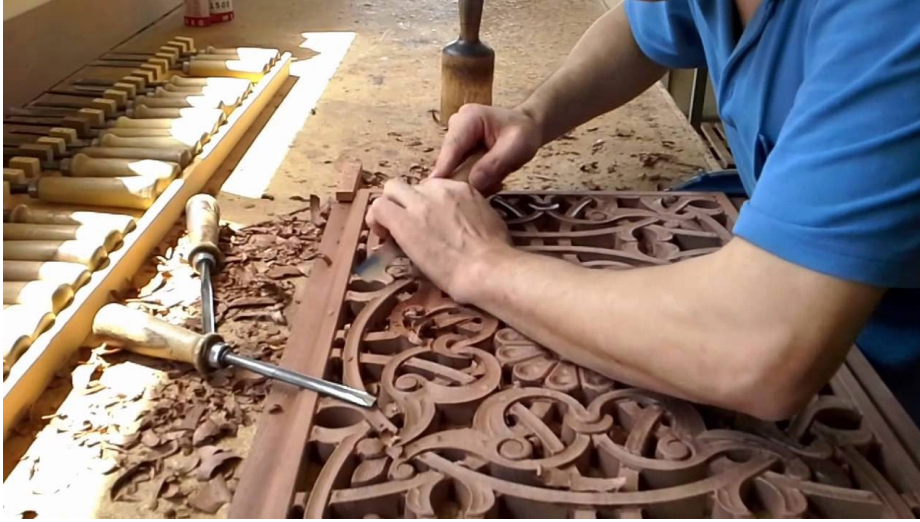
İlk Osmanlı dönemi İznik çinileri, Bursa Yeşil Cami ve Türbesinde (1421), Bursa Muradiye Camiinde (1426), Edirne Muradiye Camiinde (1433) ve Çinili Köşk`te (1472) görülebilmektedir. Bunlar genellikle mozaik veya sırlı boya tekniği ile üretilmiş çinilerdir. Bu dönem çinilerinde lacivert, mavi, turkuaz, siyah ve daha çok geometrik desenler kullanılmıştır.

16. yy`da İznik`te üretilen çinilerde gerek kalite ve gerekse desen üretiminde büyük gelişmeler olmuş ve Türk Çini Sanatı en parlak dönemine yaşamıştır. Osmanlı, mozaik gibi teknikleri bırakmış, sır altı boya ve sır tekniğini geliştirmiştir. Bunun yanı sıra saray nakkaşhanesinde yeni motifler geliştirilmeye ve üretilmeye başlanmıştır. Kırmızı, yeşil, mavi, lacivert, turkuaz ve kahverenkleriyle İznik çinilerinde yeni bir devir yaşanmaya başlanmıştır.

Osmanlı Devrindeki duraklama dönemiyle birlikte, İznik Çini üretim faaliyetini 17.yy. sonlarına doğru tamamen durdurmuş ve çinicilik Kütahya`ya kaymıştır. Lale Devri diye anılan dönemde, İznik çini sanatı yeniden canlandırılmaya çalışılsa da çabalar uzun ömürlü olamamıştır.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ls9QA1JFdU4>

AHŞAP OYMACILIĞI

Tarihi çok eski zamanlara dayanan ve Anadolu Selçuklu devrinde ortaya çıkan oymacılık, Osmanlı tarihin en iddialı sanat dalıdır. Günümüzde de geleneksel ölçülerinden bir şey

kaybetmeden devam eden sanat, ince işçilik gerektirmektedir. Geçmişten günümüze kadar birçok eser miras olarak müzelerde yerini almıştır. Birçok engele rağmen, özünden bir şey kaybetmeden gelişmeye başlayan oymacılık, gün geçtikçe farklı teknikler ile zenginleştirilmiştir. Genellikle ağaç materyaller üzerine uygulanan sanat dalı, taş ve mermer üzerine de yapılabilmektedir. Bu sanatı yapan ustada oymacı denmektedir. Osmanlı devrinde gelişen oymacılık, zamanla diğer medeniyetleri de etkisi altına almış ve farklı devletlere ait birçok eser yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Kabartma sanatı olarak da adlandırılmaktadır.

Türklerde; İslamiyet kabul edildikten sonra heykel, resim gibi put sayılacak sanatlar son bulmuştur. Heykelciliğin son bulmasıyla gelişmeye başlayan sanat dalı, ilk olarak Türkistan tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Sonrasında Anadolu Selçuklu devleti, daha farklı teknikler ile geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya başlamıştır. Ve cami, medrese, saray gibi mekanlar, bu sanat dalı ile süslenmeye başlamıştır. Son olarak Osmanlı devletinin uğraş alanına girerek

duvarlara, cam kenarlarına yapılarak, daha çok yayılmıştır. Eski çağlarda Mimari ve şehircilik alanında sıkça uygulanan oymacılık, çeşmelere, camilere, hamamlara, hanların duvarlarını ve çeşitli bölgeleri süslemiştir. Çeşitli üslup ve teknikler ile daha fazla içerik kazandırılarak, daha seçkin motiflere yer verilmiştir. Tophane, Üçüncü Ahmet Çeşmesi, Azapkapı çeşmesi, oymacılık sanatının ince işçilik örneklerini barındırmaktadır. Diyarbakır, Kayseri, Erzurum, Konya bölgelerinin çeşitli mekanları da yine bu sanat dalının eserlerini yansıtmaktadır. Mısır piramitleri de bu sanat dalının teknikleri ile bezenmiştir.

Oymacılık sanatı, her devletin kendine has teknikleri ile farklılık kazanmıştır. Anadolu Selçuklu devleti ifşa ettikleri eserlerinde geometrik ve Rumi şekilleri uygulanmaktaydı. Osmanlı devlerinde ise daha çok sulüs yazı tekniği, çiçek motifleri, bağa, fildişi, sedef kakması teknikleri ile sanata can vermişlerdir.

Oymacılık sanatı, alçak kabartma usulü ve yüksek kabartma usulleri ile yapılmaktadır. Alçak kabartma usulünde, biçim ya da şekiller, sert bir alet ile verilmektedir. Yüksek kabartma usulünde ise, şebeke ve geçme üslupları kullanılmaktadır. Genellikle bir tarafı oyularak şekil verilmektedir. Bu uygulamaya "heykelcilik" de denmektedir. Şebeke üslubunda motifler oyularak cisimden çıkartılması ile oluşur. Bu üslupta

en önemli şart, ağaçların çok sert yapısı olması gerekmektedir. Geçme üslubunda ise, geçme motifler ile cisimler oluşturulmaktadır. Genellikle geometrik şekiller uygulanmaktadır.

Oymacılık sanatı, oymacının zevkine ve el becerisine göre form kazanmaktadır. Çok ince detaylar ile işlenen motifler büyük bir titizlik gerektirmektedir. Bu sanatı yapan kişi üzerine oyma yapılacak materyali çok iyi seçmelidir. Ağacın sert ve pürüzsüz bir yüzeye sahip olması daha güzel sonuçlar elde etmeyi sağlar. Ağaç damarlarının simetrik belirlenmesi, bükülebilir ve esneyen bir yapıdan oluşan ağaç, kolay kesilebilen, boyanabilen ağaç, renk farklılıklarına ve büyüklük küçüklük ayarlamaları, muhteşem eserlere zemin oluşturabilmektedir.